

750 с.

6. Лубченков Ю.Н. Все полководцы мира. Древний мир. Средние века. – М., 2001. – 432 с.
7. Момзен Т. История Рима. Т.2: От битвы при Пидне до смерти Суллы. – СПб: "Наука", "Ювента", 1994. – 336 с.
8. Остерман. Римская история в лицах. – М., 1997. – 623 с.
9. Плутарх. Избранные жизнеописания. В 2 т. Т.2, – М.: Правда, 1990. – 608 с.
10. Транквилл Гай Светоний. Жизнь двенадцати цезарей. – М.: Ладомир, ООО "Фирма издательство АСТ", 2000. – 944 с.
11. Шофман А.С. Древний мир в лицах и образах. Книга для чтения. – Казань: Издательство казанского ун-та, 1999. – 213 с.

*Ірина Гавліч
наук. керівник – доц. В.Д. Шепетюк*

ДМИТРО ВІТОВСЬКИЙ В РЕВОЛЮЦІЙНИХ ПОДІЯХ У ЛЬВОВІ 1 ЛИСТОПАДА 1918 РОКУ

Розбудова незалежної держави можлива лише за умови поваги до власних сторінок історії, повернення із забуття сотень імен і історичних фактів з історії українського народу. У продовж десятиліть офіційна радянська історіографія поставила поза законом історію західноукраїнського визвольного руху. Ця ж доля спіткала і його керівників. Не оминув гіркої участі і Дмитро Вітовський – ідеолог стрілецької політичної думки, державний і військовий діяч Західно-Української Народної Республіки. Але ще й сьогодні роль Дмитра Вітовського часто не дооцінюється в реалізації листопадового повстання 1918 року в результаті якого виникла ЗУНР. Саме тому нам слід ще раз звернутися до дослідження тих величних, але водночас і трагічних подій.

Перша світова війна та жовтневі події в Росії стали факторами, які кардинально змінили співвідношення міжнародних сил та геополітичне обличчя світу. Багатівікові імперії захиталися під потужним тиском революційних вітрів. Восени 1918 року Австро-Угорщина стояла на порозі розпаду. Намагаючись врятувати ситуацію, імператор Карл видав 16 жовтня маніфест "Моїм вірним народам" про перетворення монархії у федеративну державу, в якій кожний народ, на території свого проживання, створив би власний державний організм. В маніфесті закликалися парламентських послів різних народів створити власні сейми, які мали б представляти новостворені держави. Але маніфест мав загальний характер. В ньому нічого не говорилося про конкретну ситуацію в Східній Галичині. Хто має бути там при владі: поляки, які твердять про свої права на цей край, чи українці, що становлять абсолютну більшість місцевого населення? [4:135]

За таких обставин законопослушні українські послы австрійського парламенту, депутати галицького й буковинського сеймів, лідери політичних партій і греко-католицького духовенства 18 жовтня 1918 року утворили у Львові Українську Національну Раду, головою (президентом) якої став Євген Петрушевич. Нове представницьке утворення одразу поставило питання про об'єднання західноукраїнських земель в одне ціле і проголошення Української держави. Така позиція українців вступила в протиріччя з намірами поляків, які вже 28 жовтня у Кракові створили Польську Ліквідаційну Комісію, що мала на меті перейняти владу від Австрійської адміністрації Галичини у свої руки (в тому числі і в Східній Галичині) та передати її польському урядові у Варшаві.

За таких обставин на передній план боротьби за Українську державу виступили українські військові сили, очолювані Центральним Військовим Комітетом. Заснування таємної Української військової організації сягає першої половини вересня 1918 року. До керівної групи, яку пізніше назвали ЦВК увійшли поручник Рудницький, четар Караван, хорунжий Ватран і хорунжий Бараник та четар Огоновський. Метою створення таємної військової організації було завдання "повести серед доступних військових частин пропаганду на користь української справи й організувати українське вояцтво з різних формацій австрійської армії в одну таємну військову силу, яка на випадок розвалу Австро-Угорської держави виступила би на захист українських земель". [9:31]

Стрілецькі представники висували кандидатом на посаду керівника української військової сили сотника УСС Дмитра Вітовського. Збори старшин УСС у Вишніці 20 жовтня підтримали його кандидатуру і висловились за те, щоб у Львові на випадок перевороту полк січових стрільців на Буковині перейшов під керівництво отамана Осипа Букшованого, а не

залишався під командуванням архієпископа Вільгельма. Таємні старшинські збори стрілецтва 24 жовтня у Чернівцях доручили Дмитру Вітовському негайно вирушати до Львова і брати владу в свої руки. В окремій резолюції таємна старшинська нарада проголосила, що метою національних змагань є Соборна Самостійна Українська Республіка. [2:130]

Вибір Дмитра Вітовського на військового керівника національного виступу не був випадковим. Офіцер мав 31 рік, був відомий як організатор студентського руху за український університет у Львові, а також організатор втечі зі станіславської в'язниці Мирослава Січинського, активний учасник січового руху, бойовий старшина легіону УСС, організатор української школи на Волині. Вітовський був одним з найпопулярніших стрілецьких старшин. 29 жовтня Дмитро Вітовський приїхав із Буковини до Львова. За короткий час він опанував складну політичну і воєнну ситуацію. За підрахунками військово-організаційного рефрента, станом на 25 жовтня під впливом ЦВК перебувало приблизно 2400 осіб. Однак багато з них належало до допоміжних (вартових, інтендантних та інших) військових служб і не мали бойової підготовки. [10:43]

Незважаючи на певний рівень української військової підготовки для боротьби за захоплення влади силовими методами, львівська делегація продовжувала орієнтуватися на правові методи одержання влади від Австрії, в умовах Львова – від намісника Гуйна. Та результат "правової" боротьби був поки що нульовим.

За цих умов у Народному Домі 31 жовтня відбулася спільна нарада політичного військового керівництва українськими силами. Під час виступу Д.Вітовський сказав:

- Справ може вдатися тільки зараз. Якщо цієї ночі ми не візьмемо Львова, то завтра його візьмуть поляки...

- Чи ви справді підготовані до виконання військового перевороту? – хотів ще раз переконатися д-р К. Левицький.

- Цілковито! – відповів сотник Д. Вітовський.

- Чи маєте настільки військової сили щоб оточити місто і тримати його?

- За теперішніми обрахунками, маємо!

- Чи будете розпоряджатися потрібною кількістю зброї, щоб завдати удар польському опору?

- Без найменшого сумніву.

- Коли ви думаєте приступити до перевороту?

- Сьогодні вночі біля 4 години. Українські стрільці під проводом старшин роззброють всі не українські військові частини і оточать будинки всіх державних, крайових, і міських установ. Так само має статися у цілому краї. Впевнений у перемозі, – відповідав Д. Вітовський. [6:53]

Доброю підготовкою своєї промови, рішучістю і впевненістю в успіх він зміг переконати навіть найбільш нерішучих членів національної ради і та доручила йому приступати до акції. Саме цим Д. Вітовський відіграв велику історичну роль в реалізації Листопадового чину.

Згідно з планом повстання, який розроблявся і удосконалювався на ходу, Д. Вітовський із своїм начальником штабу С. Горуком негайно розіслали кур'єрів, переважно студентів-гімназистів, з наказом в ніч на 1 листопада брати владу у руки міських, повітових комісарів-українців. У наказі до командира легіону УСС О. Букшиваного керівник повстання вимагав: "Всі частини УСС-ів мають переїхати до Львова. Бойові частини, що знаходяться в Чернівцях, мають виїхати зараз, не гаючи часу". Командиру Б.Загайкевичу у Перемишлі Д. Вітовський наказав силами 9 полку піхоти зайняти місто і негайно зірвати мости через Сян та "не пропустити через Сян ні одного поляка". [3:308]

Після наради практична підготовка до захоплення влади зосередилась тільки в руках українських військових. Центральний Військовий Комітет був реорганізований в Українську Генеральну Команду, перейменовану пізніше у Начальну Команду. До неї ввійшли сотник Д. Вітовський, отаман УСС С.Горук, поручники Б. Гнаткевич, І. Цьокан, П. Бубела, четар І. Іванчук і підхорунжий д. Паліїв. Всі члени УГК були старшинами УСС. [7:21]

Однак сил було недостатньо. О 8 годині вечора у великій шкільній кімнаті на 3 поверсі Народного Дому зібралося 35 старшин. Наряду відкрив Д. Вітовський, повідомивши, що ЦВК має у своєму розпорядженні 1400 стрільців. З них 800 передбачалося використати для оточення команд і різних урядових будинків та складів, 500 – як залоги казарм та патрульні служби на вулицях. На захоплення деяких об'єктів не виділили військових підрозділів, оскільки їх не вистачало. [13:42]

На нараді кожен командир отримав конкретні завдання по роззброєнню військових

частин і підрозділів та захопленню найбільш важливих об'єктів міста. Цікаво відзначити, що Вітовський використав при цьому австрійський план оборони Львова, розроблений на випадок повстання поляків, – про те, що це можуть зробити українці ніхто й допустити не міг.

Повстання розпочалося коли на ратушевій вежі пробила 4.00. Невдовзі Д. Вітовський приймав перші рапорти. І. Цюкан домовився про нейтралітет угорських і німецьких частин. О 5.00 старшини Мартинець і Сендецький із своїми підрозділами зайняли намісництво і ратушу, арештували генерала Гуйна. Зв'язковий четаря Г. Труха повідомляв, що захоплено австрійську комендатуру і арештовано генерала Пфефера. А. Огоновський сповіщав, що зайняв будинок поліції. Також українські сили оволоділи головним вокзалом, поштою, станцією Підзамче і військовими складами на Янівській, забезпечено варту площі Святого Духа, міського театру тощо. [5:4]

О 7.00 ранку Дмитро Вітовський доповів К. Левицькому про взяття Львова в українські руки. Українське збройне повстання перемогло. На вежі ратуші цю перемогу символізував український синьо-жовтий прапор. Перемогу декларувала відозва Української Національної Ради 1 листопада 1918 року в якій проголошувалось створення Української Держави на українських землях колишньої Австро-Угорської держави. 9 листопада створено уряд – Тимчасовий Державний Секретаріат під головуванням К.Левицького, а 13 листопада видано Тимчасовий основний закон в якому проголошувалось, що держава має назву Західно-Українська Народна Республіка. До неї входять всі українські етнографічні землі, що перебувають під управлінням Австрії, влада має належати всьому українському народові, що обирає своїх представників до Установчих Зборів ЗУНР на основі загального рівного таємного голосування. [11:52]

Звістка про переможне повстання у Львові швидко поширилась по всій Галичині. Згідно з планом ЦВК в містах, містечках та селах краю протягом одного-двох днів теж було взято владу. Хорунжий Дем'янчук сказав про цей чин чи не найголовніше: "Коли б українці того 1 листопада не зголосилися про своє поляки б мали право твердити, що це їхня земля".

Отже в листопаді 1918 року в Східній Галичині відбулася національно-демократична революція, в ході якої було повалено монархічну владу Габсбургів, ліквідовано іноземне поневолення і на давніх теренах Галицько-Волинського князівства відродилася Українська держава – Західно-Українська Народна Республіка.

Як відомо, у зв'язку з багатьма несприятливим обставинами західним українцям у той період не вдалося відстояти своєї держави. На це були і внутрішні і зовнішні причини. Перші великі успіхи породили передчасну ейфорію. Було знехтувано можливість польської відповіді у Львові, що викликала бездіяльність Військового Комітету. Шанс не допустити польського повстання або ліквідувати його у зародку Комітет і Д. Вітовський не використали. Чимало стрільців, вважаючи, що перемога досягнута, вже на другий день почали розходитися по домівках. Після взяття влади українці ніяких насильницьких дій чи переслідувань щодо поляків не застосовували, обмежившись патрулюванням вулиць. Не було заборонено випуск польських газет, які, до речі, тут же почали відкриту антиукраїнську кампанію. Не чинилось жодних перешкод підготовці польських військ для боротьби з українською владою. Ще одним суттєвим недоліком стала відмова Січових Стрільців переїхати з Наддніпрянщини в Галичину для збройної допомоги ЗУНР.

Стосовно зовнішніх причин слід відзначити агресію Польщі проти ЗУНР, а також воєнно-дипломатичне втручання Антанти і Росії. На Паризькій мирній конференції країни Антанти віддали перевагу Польщі, як більш надійному партнеру у боротьбі проти більшовицької Росії. Охоплена полум'ям громадянської війни Україна вважалася не надійним союзником, тому Антанта пожертвувала державну незалежність та єдність українців задля побудови "санітарного" антибільшовицького кордону. [13:49]

Та все ж утворення і навіть таке коротке існування Західно-Української Народної Республіки стало яскравим виявом прагнення галицьких українців реалізувати право на самовизначення, державну незалежність та соборність України.

Література

1. Арсенич П. Листопадовий зрив. // Галичина, 1991. – 1 листопада. – с. 4.
2. Горак Д. Дмитро Вітовський – політичний портрет. // Дзвін. – 1992. – № 11. – С. 130-143.
3. Гошуляк І. ЗУНР.// Історичний календар. – К., 2001. – С. 307-309.
4. Грицак Я. Й. Нарис історії України. – К., 1996. – 356 с.
5. Думін О. Полковник Д. Вітовський у спогадах.// Літопис Червоної Калини. – 1936. – Ч.11. – С. 4-6.

6. Заклинський М. Д. Вітовський – Нью-Йорк – 1967. – 124 с.
7. Карпенко О. Д. Листопадова 1918 р. Національно-демократична революція на західноукраїнських землях.// УДЖ 1993. – № 2. – С. 21.
8. Кузьма О. Легенда листопада: ЗУНР.// Свобода. – 1995. – 17 січня. – С.3.
9. Кузьма О. Листопадові дні 1918 р. – Львів. 1931. – 443 с.
10. Литвин М., Науменко К. Історія ЗУНР. – 181 с.
11. Литвин М., Науменко К. Західна Україна. – 1991. – №9. – С. 52.
12. Макарчик С. Українська республіка Галичини. Нарис про ЗУНР / Львів, 1997. – 192 с.
13. Полянський О. Західна Україна у двох революціях 1848-1918. – Тернопіль, 1998. – 52 с.

Мар'яна Доценко
наук. керівник – асист. Л.В. Ковалишин

ГРОМАДСЬКО-ПОЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ОЛЕКСАНДРА БАРВІНСЬКОГО В КОНТЕКСТІ НАЦІОНАЛЬНОГО ВІДРОДЖЕННЯ КІНЦЯ ХІХ ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

Олександр Барвінський – один із провідних галицько й загальноукраїнських суспільно-політичних діячів останньої чверті ХІХ та першої чверті ХХ століття. Це була особистість із широким спектром зацікавлень та впливів на життя українства свого часу.

Ми обрали громадсько-політичну діяльність Олександра Барвінського як тему нашої статті з огляду на її актуальність у сьогоденні. Нинішні стосунки із Польщею та Росією потребують багатьох змін та нових ідей. Автор статті вважає, що багато нових думок можна почерпнути з минулого, а саме з життя та діяльності видатних галицьких вчених, політичних і громадських діячів в тому числі О. Барвінського.

Як казав про нього д-р Кирило Студинський: "Помилятися міг, бо є чоловіком, але злої волі в помилках у нього не було. Олександр Барвінський звісний загальною своєю непохитністю у національних пересвідченнях та зі своєї незвичайної совісності, точності та ідейності у праці. Можна би тільки побажати нашій суспільності, щоби таких витривалих і безкорисних робітників було якнайбільше" [18:234].

О. Барвінський був особистістю, яка дотепер деким вважається контраверсійною у нашій історії. Та коли приглянутися до його кожної документованої дії, він вражає усебічністю діяльності і знань, великою ерудицією, а загалом – глибокою любов'ю до свого народу, сином якого він був [17:17].

Актуальність дослідження також продиктована необхідністю створення цілісної наукової біографії О. Барвінського як громадського і політичного діяча Галичини та потребою всебічного й об'єктивного дослідження українсько-польських стосунків кінця ХІХ – початку ХХ століття.

Основною метою даної статті є дослідження громадської та політичної діяльності Олександра Барвінського у контексті розвитку українського національного руху та з'ясування основних напрямків його діяльності у боротьбі з москвофільством, участі його в якості представника Галицької України в Австрійському парламенті, при цьому також встановлення найцінніших аспектів цієї діяльності, важливих для сучасного національного відродження української нації й держави.

Завданнями даної статті є:

- простежити основні віхи життя і діяльності О.Барвінського як політичного діяча;
- прослідкувати процес формування суспільно-політичних поглядів О.Барвінського;
- розкрити специфіку громадсько-політичної діяльності вченого.

Дана тема є малодосліджена. Перші спроби оцінити життя і діяльність О. Барвінського робилися ще за його життя. Тому слід згадати праці таких українських дослідників: І. Левицького [14], Є. Олесницького [19], Б. Лепкого [15], Хроніка НТШ [23], Календар Просвіти [14] та інших. Це короткі описи, які дозволяють комплексно оцінити діяльність О. Барвінського, його вклад у розвиток української нації. Автори висвітлюють діяльність Олександра Барвінського у Науковому товаристві імені Шевченка, його вклад у діяльність християнсько-суспільного союзу, а також політичну діяльність діяча у Австрійському парламенті та Галицькому сеймі. Вони також оцінюють з позиції сьогодення політику "нової ери", яку активно підтримував та запроваджував у життя Олександр Барвінський.

Багатим джерелом про рід Барвінських є "Спомини з мого життя" [18], два томи яких